

नेताजी सुभाषचंद्र बोस

यांचा

पोवाडा (भाग १ ला) : २२ :

जय हिंद हिंद हा मंत्र दिला सर्वांला । जय हिंद हिंद जय हिंद
घोष दुमदुमला ॥ प्रयत्नांचा करुनि पर्वत अजरामर झाला । नेताजी
सुभाषचंद्राला । पांडुरंग शाहीर करतो नमन या वेळा ॥ धु ० ॥

चौक १ ला

१८९७ सालास । जानेवारी दिनांक तेथीस ॥ जी ॥ कटक गांवीं
आला जन्मास । नांव सुभाष ठेवले खास ॥ जी ॥ सुभाषचंद्र नांव
जरि त्यास । तरि तेज प्राप्ती सूर्यास ॥ जी ॥ ॥ चाल ॥ जानकीनाथ
हे वडिल सुभाषचंद्राला । रायबहाद्दूर असा वडिलांचा किताब झाला ॥
धनदौलत मानसन्मान भरपूर त्याला ॥ आठ पुत्र मोठे धुरंधर जानकी-
नाथाला ॥ जी ॥ शरचंद्र बोस हे भाऊ सुभाषचंद्राला ॥ जी ॥ आठी
पुत्र जसा एक एक चमकता हिरा ॥ जी ॥ सप्तर्षि जसे शोभती अंत-
रिक्षाला ॥ जी ॥ ग्रहगण देतो भूषण अंतरिक्षाला ॥ जी ॥ पण त्यांत
चंद्राची सर येईना कोणाला ॥ जी ॥ दिग्गज अष्ट आधार धरती
मातेला ॥ जी ॥ असो, आतां एका गोष्टीला । देशाचं वेड लागलं बोस
कुळाला ॥ जी ॥ १ ॥

चौक २ रा

सुभाषचंद्र दिसामासांनीं मोठा जाहला ॥ जी ॥ सोळा वर्स झालीं
वयाला । १९१३ सालाला । मॅट्रिकची परीक्षा दिली उत्तीर्ण झाला
॥ जी ॥ मोठा हुशार म्हणून लौकिक सर्वत्र झाला ॥ जी ॥ मग
प्रेसिडेन्सी कॉलेजांत गेला । तिथं दुसऱ्या वर्गांत शिकत असतांना ।
रामकृष्ण मिशनचा होता उत्सव चालला ॥ जी ॥ स्वामी विवेकानंद
भाषण करती त्या वेळा ॥ जी ॥ बोलतां बोलतां त्यांनीं एक प्रश्न केला ।
“ अरे भारतमाता बोलवी तुम्हांला । हांक ऐकेल असा इथं कोण
आहे कां बोलो ? । हीं हिमालयाचीं उंच उंच हीं शिखरं बोलवतायत
घडे देण्याला ॥ हिमालयाच्या गुहा बोलवती तपाचरणाया ॥ जी ॥
तप करून सिद्धि मिळवायला । आणि मग भारताचा उद्धार करण्याला ।
कोण आहेत तयार हो बोलो ? ” ॥ चाल ॥ स्वामीजींचे तेजस्वी बोल ।
हृदयांत शिरले बहु खोल ॥ जी ॥ सुभाषाला लागली तळमळ । त्यानं
वेत केला तात्काळ ॥ जी ॥ हा १७ वर्षांचा बाळ । जाण्याला झाला
तयार ॥ जी ॥ चाल ॥ १९१४ सालाला । दिवाळीच्या पूर्वी घरदार
सोडून गेला ॥ जी ॥ घरीं ठाऊक नाहीं कोणाला । अकस्मात नाहींसा
झाला । अभ्यास ठेवला बाजूला । बाळ थेट हिमालयांत गेला । सद्-
गुरूंचा शोध करण्याला । दऱ्याखेऱ्यातंनं लागला भटकायला । पाण्याच्या
शोधासाठीं जसा धांवतो तहानेला ॥ जी ॥ पाडस जसं भेटायला जाई
आईला ॥ जसा मासा पाण्याविण सारखा कासाविस झाला । तसा
सुभाष गुरुसाठीं होता व्याकुळ झाला ॥ जी ॥ २ ॥

चौक ३ रा

इकडे घरीं प्रकार काय झाला । सुभाष गेला पण घरीं पत्ता नव्हता
कोणाला ॥ जी ॥ चिंता लागली जानकीनाथांना फार त्या वेळा

॥ जी ॥ त्यांनी एक तार केली-काशीतल्या रामकृष्ण मठाच्या अध्यक्षाला। कीं “महाराज, माझा सुभाष तुमच्याकडे आलाय कां हो तें तारेनं कळवावं मला। तारेनं जबाब परत दिला। पण तारमास्तरनं अक्षरांचा घोटाळा होता केला। Subhas died not come असा तारेंतला मजकूर झाला। तंवा घरच्या मंडळींनीं तार खात्यांत पुन्हां तपास केला। तेव्हां died नको did असा शब्द हवा हांता-असा जबाब त्यांना मिळाला। जानकीनाथ बोलले आपणाला, “देवा! सुभाष कुठंही असो! सुखी ठेव माझ्या बाळाला” ॥ तिकडे सुभाष गेला तप करण्याला। हिमालय पर्वतांतल्या गुहेला। सत्याचा शोध करण्याला। सद्गुरु कुठं दिसेल त्याचा ध्यास लागला जीवाला। पण सद्गुरु दिसेना बाळाला। तंवा तडक फिरला माधारा। सुभाषानं विचार मनिं केला। “जनसेवा म्हणजेच देशसेवा-जनतेच्या रूपानं परमात्मा विनटला” ॥ जी ॥ सुभाषचंद्र पुन्हां परतून आले गांवाला ॥ जी ॥ प्रेसिडेन्सी कॉलेजांत पुन्हां गेले शिकायाला। तिथं एकदां प्रकार असा झाला। कीं एक इंग्रजी प्रोफेसर बोलला। “हिंदी लोक कुत्र्यासारखे आम्हांला। त्यांना कुत्र्यासारखेच वागविलें पाहिजे मला” ॥ हे शब्द ऐकून सुभाष संतापून गेला ॥ जी ॥ अन् तडक त्या प्रोफेसराजवळ गेला अन् असा त्याच्या कानांत एकदम ओरडला। कीं तो प्रोफेसर दचकून गेला ॥ पण त्याचा परिणाम असा झाला। कीं कॉलेजातं काढून टाकलं सुभाषाला। सुभाषचंद्र शांतचित्तानं घराकडे गेला ॥ जी ॥ वडिलांनीं विचारलं, “कां रे घरीं आलास?” ॥ सुभाषानं सारा प्रकार सांगितला। तेव्हां वडिलांना आनंद झाला। पण शिक्षणाचं पुढं काय बोला? क्षमा मागून कॉलेजांत जाण्याला। सुभाषानं नकार साफ दिला। तीन वर्षे सुभाष तसाच राहिला। पुढं स्कॉटिश मिशन कॉलेजांत दाखल झाला। अन् १९१७ सालाला। सुभाष बी. ए. ऑनर्स हो झाला। तंवा वडिलांनीं विचार केला। कीं

आतां I. C. S. होण्याला। सुभाषाला पाठवावं या वेळा ॥ असा वेत करून वडिलांनीं-विलायतला धाडलं सुभाषाला ॥ जी ॥ ३ ॥

चौक ४ था

१९२० सालाला। आय्. सी. एस्.च्या परीक्षेंत सुभाष चौथा आला। वडिलांना आनंद झाला। अन् त्याच परीक्षेंत इंग्रजी विषयांत त्यानं पहिला मान मिळविला। किति तारा पत्रांचा मोठा वर्षाव झाला ॥ जी ॥ I. C. S. ची परीक्षा म्हणजे मोठा मोह! जर मनुष्य I. C. S. झाला। तर मोठी नोकरी मिळणार त्याला। अन् कलेक्टर-कमिशनर असे हुद्दे मिळणार त्याला। अन् कलेक्टर म्हणजे जिल्ह्याचा जणु राजाच झाला। दोन तीन हजार रुपये पगार महिन्याला। अन् मानमरातब तर सारखा चालला। I. C. S. परीक्षा होणं म्हणजे भाग्य मोठं-असं वाटतं होतं त्या काळा। पण सुभाषानं वेगळाच प्रकार केला। I. C. S. ची पदवी घेण्याला। सुभाष नाहीं तयार झाला। सर बुइल्यम ड्यूक वगैरे मंडळी बोलली त्याला। “सुभाष! तूं I. C. S. झालास। अन् आतां हें वेड कां लागलं तुला?। अरे, I. C. S. होण्याकरितां किति धडपडतात या वेळा। अन् तूं तर I. C. S. वर लथ मारायला। तयार झालास-हा अविचार वाटतो आम्हांला” ॥ तंवा सुभाषचंद्र त्यांना बोलला। “I. C. S. म्हणजे एक बडा नोकर-अन् तो सुद्धां इंग्रजांचा नोकर-इंग्रजांचा नोकर व्हायला। हा सुभाष नाहीं आला जन्माला। तर मायभूमीची सेवा करायला। अन् तिचे पांग फेडायला। मी आलों आहे जन्माला। सोनेरी पिंजरा पोपटाला। डाळिंबाचे दाणे खाण्याला। सोन्याची काठी बसायला। दास दासो हजर सेवेला। खास राजा घालतो आंघुळीला। अन् काम कांहींच नाहीं त्याला। पोटाची चिंता नाहीं त्याला। तरी पहा पोपट कसा झाला?। रंग त्याचा झडत

चालला। देहाचा तजेल चालला। तो पोपट सारखा खंगतच चालला। कारण एकच आहे याला। तो पिंजरा सोनेरी जरी झाला। तरी तो त्याचा कैदखानाच जन्माला। तसाच नोकरीचा हा प्रकार झाला। परक्यांचं राज्य चालवायला। हा सुभाष कधी न तय्यार निश्चय हा झाला ॥ जी ॥ पारतंत्र्य शाप मोठा झाला। मायभूमि रडते ढळढळा। म्हणून तिला मुक्त करण्याला। आयुष्य खर्च करण्याचा निश्चय मी केला”। धन्य धन्य सीमा मुळि नाही अशा त्यागाला ॥ जी ॥ ४ ॥

चौक ५ वा

१९२१ साल। असहकारची मोठी चळवळ ॥ जी ॥ महात्माजी नेता खंबीर। राष्ट्रांत भरविले वारं ॥ जी ॥ कोर्ट कचेऱ्यांवर बहिष्कार। सरकारशीं नको सहकार ॥ जी ॥ चाल ॥ प्रक्षोभ देशभर केला। देश सारा गद्गदा हालला। त्यावेळीं सुभाषचंद्र होते इंग्लंडला। त्या चळवळींत भाग घेण्याला। सुभाषचंद्र आले मावारा। गांधींची भेट त्यांनीं घेतली प्रथम मुंबईला ॥ जी ॥ मग बंगालला सिंह हा गेला। तिथं चित्तरंजन दासांचा पट्टशिष्य हा झाला ॥ जी ॥ नॅशनल कॉलेजचे प्रिन्सिपॉल म्हणून नेमलं तंवा त्याला ॥ जी ॥ प्रिन्स ऑफ वेल्सवर बहिष्कार घातला। म्हणून तुरुंगांत धाडलं सुभाषाला। हा पहिला तुरुंगवास झाला। सहा महिने तुरुंगवास घडला। पुढं सोडलं शूर वीराला। इकडं दासबाबूंनीं स्वराज्य पक्ष होता काढला। त्यांत सुभाष सामील झाला। पुढं चित्तरंजन दासबाबू झाले मेयर कलकत्याला। अन् सुभाष त्यांचा चीफ ऑफिसर झाला। पुढं १९२४ सालाला। पुन्हां पकडलं सुभाषचंद्राला। अन् तुरुंगांत पाठवला मंडालेला। तिथं सुभाष आजारी फार झाला। क्षय जडला सुभाषचंद्राला तंवा १३ मे १९२७ ला। सरकारनं सोडलं सुभाषाला। १९२९ सालाला

सुभाषाला पुन्हा धाडलं तुरुंगाला ॥ कलकत्याचे मेयर म्हणून नेमलं लोकांनीं त्याला ॥ जी ॥ पुन्हां धाडलं त्याला तुरुंगाला। पुढं हवापालट करण्याला। २३ फेब्रुवारी १९३२ सालाला। सुभाषचंद्र गेले युरोपाला। तीन वर्स मुक्काम केला। १९३६ सालीं आले हिंदुस्थानला ॥ जी ॥ सरकारनं पुन्हा पकडलं त्याला। पुढं १७ मार्च १९३७ ला। सोडून दिलं सुभाषचंद्राला। १९३८ सालाला हरिपुरा काँग्रेसचे अध्यक्ष नेमिलं त्याला ॥ जी ॥ १९३९ सालाला। काँग्रेस झाली त्रिपुरीला। पुन्हा अध्यक्ष नेमलं वीराला। पण मतभेद गेला विकोपाला। अन् राजिनामा द्यावा लागला त्याला। मग फॉरवर्ड ब्लॉक म्हणून एक नवाच पक्ष काढला। १९४० सालाला। पुन्हा कलकत्याचे मेयरपद आलं त्यांच्या वाट्याला। कलकत्याला हॉल्वेलचा पुतळा होता उभा केला। तो काढून टाकण्यासाठी चळवळ केली त्या वेळा। अन् फॉरवर्ड ब्लॉक पत्रांत दि डे ऑफ रेकनिंग हा लेख लिहिला। म्हणून पुन्हा शिक्षा झाली सुभाषाला। सुभाषांच्याच घरी नजर कैदेंत ठेवलं सुभाषाला। वराभोवतीं पहारा बसविला। अन् आंत कोंडून ठेविलं शूर वीराला ॥ जी ॥ ५ ॥

चौक ६ वा

१ सप्टेंबर १९३९ सालाला। हिटलरनं डॅन्झिगच्यासाठी पोलंडवर हल्ला चढविला। तेव्हां युद्धाचा जाळ भडकला। हिटलरनं सारा युरोप आणला कबजाला ॥ रशियाशीं समेट त्यानं केला। लोकशाही राष्ट्रांना धक्का जोराचा दिला ॥ दोन वर्स जर्मनीनं जोर भयंकर केला ॥ इकडं घाटलं सुभाषचंद्राला। हिंदुस्थानच्या स्वातंत्र्याचा काळ चाटून आला ॥ पण शस्त्राखं नाहीत लढण्याला। अशा वेळीं शस्त्राखं मिळवायला। अन् दृसण्या राष्ट्रांची मदत मिळवायला। कुणी तरी पाहिजे बाहेर गेला।

आतां पाहिजे उठाव आपणच केला । पण काय करावं समजेना त्याला ।
 देशासाठी जीव तळमळला । सुभाषचंद्र करती विचाराला । “ इथं ठेवळ्युं
 नजर कैदेंत मला । आतां शिक्षा देतील मला । मग देशसेवा कशी करावी
 बोला ” । म्हणून धाडसानं पळून जाण्याचा वेत त्यांनीं केला ॥ जी ॥
 ता. २६ जानेवारी १९४१ या दिवसाला । सुभाषचंद्र निसटून गेले
 ठाव न कोणाला । चोहोंकडं होता सरकारी पहारा । पण पहाण्याला
 चुकवून सुभाष नाहीसा झाला ॥ जी ॥ अशा अजब योजळं युक्तीला ।
 तें कळलं नाही कोणाला । सरकारनं तपास सुरू केला । C. I. D.
 चारी बाजूला । देशाच्या कानाकोपऱ्यांत शोधलं त्याला ॥ जी ॥ पण
 पत्ता नाही कोणाला । कुणी बोलती सुभाषचंद्र गेले तप करण्याला
 ॥ जी ॥ कोण म्हणती सरकारनं नेलं दुसऱ्या जागेला ॥ जी ॥ कोण
 म्हणती वेप पालटून वीर तो गेला ॥ जी ॥ देशभर हाहाकार झाला ।
 खरा प्रकार कळेना कोणाला । लहान थोर वृद्ध तरुणांनीं-आसवांचा
 हार तयार केला । अन् तो मनानं वाहिला त्याला । पुरोगामी पक्षाच्या
 सभा जागजागेला ॥ जी ॥ तंवा आम्हीं होतो उमरावती नगराला । तिथं
 डॉ. शिवाजीराव पटवर्धन थोर पुढारी झाला ॥ जी ॥ त्यांनीं सभा
 घेतली त्या वेळा । आयुरारोग्य सुभाषाला द्यावं अशी विनंति करण्या
 देवाला । सभा भरली मोठी त्या स्थळा । हजारों लोक सभेला । ईश्वराला
 भार घालायला । कीं उदंड आयुष्य द्यावं देवानं सुभाषचंद्राला ॥ जी ॥
 तंवा सुभाष विरह रचून शाहीरानं-तो पोवाडा सभास्थानीं म्हटला ।
 तोच आतां जसाच्या तसा-मी गातो पुढच्या चौकाला ॥ जी ॥ ६ ॥

चौक ७ वा

काय झालं समजेना मला । सुभाषचंद्राला । नाहीसा झाला । लागला
 हिंदभूमिला ध्यास । पुन्हा भेटीची लागली आस । येइल कधि कळल्यं

कां हो कोणास ? ॥ चाल ॥ सुभाषचंद्रा ! लागली हुरहूर तुझ्या
 ‘ आईला ’ ॥ तुझ्यावीण कासाविस तिचा जीव रे झाला ॥ दिनरात्र
 तुझ्या नांवाचा छंद रे तिला ॥ चाळीस कोटि मुलं जर असलीं
 हिंदभूमिली ॥ तरि तूच आवडता खरा । तुझ्याविण चैन ना तिला ।
 याचं कारण सांगतो मी रे तुला । राज्यपद होतं आईला । पण कोण
 मागुस रे आला । त्यानं मारली लथ आईला । सिंहासनाखाली ओढलं
 तिला । अन् लागला थयथय नाचायला । जीवें मारलं कैक बाळाला ।
 तंवा त्यानं हिंदभूमिला । दासीपणा लावला करायला । जुनं फाटकं
 वळं अंगाला । अंगाखांद्याचा दागिना नेला । हें सोसवेना हिंदभूमिला ।
 तंवा लागली हुंदके देण्याला । “ हाय ! हाय ! दैवाचा फासा कसा उलटला ॥
 अरे तुम्ही माझीं इतकीं मुलं झाला । पण माझे हाल दिसत नाहीत का
 तुमच्या डोळ्यांला ? ! अरे ! एकसुद्धां मायेचा पूत असा नाही झाला । कीं
 जो ऐकेल माझ्या हांकेला । अन् बसवील सिंहासनावर मला ” ॥ चाल ॥
 आईचा सवाल ऐकून । तूच गेल्यास आधीं धांवून ॥ जी ॥ घेतला छंद
 जीधानं । आईला मुक्त करीन ॥ प्रतिज्ञा केलिस दारुण । आणि दिलंस
 काया वाचा मन ॥ जी ॥ बाळपण आणि तरुणपण । देशाला केलेस
 अर्पण ॥ जी ॥ किति हाल सोसलेस वाळा । त्याला उपमा नाही या वेळा ।
 फार लळलं बाळा रे तुला । तरि भीति ठाव नाही तुला । I. C. S झाल्यास ।
 पण दिलीस लथ नोकरीला । सौख्याचा मोह नाही तुला । एकच छंद
 त्यागला जीवाला । सरतेशेवटीं क्षय झाला तुला । तरीसुद्धां भ्यालास नाहीं
 त्याला । मरणाची भीति नाही तुला । मरणच मेलं पाहुन रे तुला ।
 आईसाठीं क्षणक्षण वेचल्यास । म्हणून आईचा पंचप्राण झाल्यास आतां या
 वेळा ॥ जी ॥ तुझ्यावीण चैन कसं नाही तिच्या जीवाला ॥ जी ॥ चाल ॥
 गेल्यास सोडुनी बाळा । आईस आज कां बोल ॥ कुणी चेटुक केलं तुजला ।
 झालं काय आतां बोल ॥ कां निराश झाला जीव । गेल्यास म्हणोनी बोल
 ॥ चाला राष्ट्रपतिपदाच्या वरुनी । खेचलं तुला मित्रांनीं । हें बक्षिस दिधलं

म्हणुनी । गेलास सख्या ! कां बोल ॥ जी ॥ आशेचे दिसती न किरण ।
 अंधार चालुनी आला ॥ दशदिशा व्याप्त त्या झाल्या । स्वार्थानं सारा
 भरला ॥ आपलाच वांधव सारा । आपणांस वैरी झाला ॥ चाल ॥
 राजकारणांतहि स्वार्थ । धर्मकारणांतहि स्वार्थ । स्वार्थानं केला घात ॥ चाला ॥
 म्हणुनि कां तुला तिटकारा । जगताचा आला बोल ॥ जी ॥ गेलास
 तपाचरणाला । अज्ञात जागि कां बोल ॥ नेलं कुणी कां दुष्टांनीं । माराया
 तुजला बोल ॥ जगण्याचा कां कंटाळा । तुज आला सख्या ! बोल ॥ चाला ॥
 तूं हिंदभूमीचा चंद्र । तूं हिंदजनांचा चंद्र । लागला मनाला छंद ।
 आनंद कधीं डोळ्याला । देशील एकदां बोल ॥ जी ॥ चाल ॥ कधीं
 दिसशील पुन्हां डोळ्याला । तें एक ठाव रे तुला । तळमळ तंवर
 जीवाला । हे सर्वसाक्षी भगवंता, विनंती तुला ॥ कीं, सुखरूप ठेव रे
 त्याला । हे दिवस रात्रिनो ! सांगणं हेंच तुम्हांला ॥ दशदिशाबाईनो !
 हेंच मागणं तुम्हांला ॥ तुम्ही जपा आमच्या वीराला । जेऊं घाला तुम्ही
 स्वतः त्याला । नाहीतर कुणी तरी चारतील विष वाळाला । न्हांज
 घाला स्वतः तुम्ही त्याला । घेउं बा झोप रोज त्याला । जसं जपाल
 आपल्या पोराला । तसं जपा सुभाषचंद्राला । दीर्घायु दे रे देवा त्याला ।
 प्रार्थना हीच रे देवा तुझ्या चरणाला ॥ असा चौक तिथं रचून होता
 गाइला ॥ १९४१ सालाला । फेब्रुवारीच्या बावीस तारखेला । शनि-
 वारचा दिवस तो झाला । हज्जारोनीं उदंडायुष्य चितलं त्याला ॥ जी ॥ ॥

चौक < वा

सुभाषचंद्राचं काय झालं चिंता लागली सर्वाला । निराशेची ती
 गडद लाया कासाविस करि हृदयाला ॥ जी ॥ सुभाषचंद्र परि निसटुन
 गेले, कसे न ठाऊक कोणाला ॥ मातृभूमिच्या उद्वाराचा ध्यास लागल
 जीवाला ॥ जी ॥ आग्यांतुन तो शिवाजी राजा ठकवून औरंगजेबाला
 हां हां म्हणता निघुनी गेला-हाच दाखला तुलनेला ॥ जी ॥ ॥

विनायक झेंप टाकुनी बोटींतुन निसटुन गेला । वीर असे हे अखंड
 देती स्फूर्ति विव्हाळ देशाला ॥ जी ॥ घराभोंवतीं सशस्त्र पहारा पहारा
 करि दिनरात्रीला । चुकवुनि पहारा वीर धीर नरसिंह पहा निसटुनि
 गेला ॥ शिपाई सारे मोहवुनी श्रीकृष्ण गोकुळाला गेला । तसे शिपाई
 मोहुनि गेले, झोप लागली सर्वाला ॥ जी ॥ जागे होऊनी वार्ता देती
 शिपाई अम्मलदारांना । सुभाषबाबू निकल गये हें, How we don't
 know या वेळा ॥ जी ॥ चाल ॥ पुढं १९४१ च्या नोव्हेंबरला ।
 सरकारनं प्रसिद्ध केलं कीं सुभाष मिळाले शत्रुपक्षाला । तेव्हां कळलं
 साऱ्या हिंदला । कीं, सुभाष जिवंत आहेत अन् गेले कर्मयोगाला ॥ चाला ॥
 सोडोनि भरतभूमीस । सुभाषचंद्र गेले युरोपास ॥ जी ॥ कसे गेले गूढ
 सर्वास । कुणि म्हणती पार्थी प्रवास ॥ जी ॥ कुणि म्हणती विमान
 साहाय्यास । जपान्यांनीं नेलं सुभाषास ॥ जी ॥ सुभाषचंद्र गेले युरोपास ।
 परि नाही चैन करण्यास ॥ वश करती अक्षराश्रींस । भारताचे तोडण्या
 पाश ॥ चाल ॥ एक उपाय सुचला तंवा त्यांना योग्य त्या वेळा ॥ जी ॥
 शेंकडों हिंदी शिपाई होता कैद झाला । त्यांच्याच जर उभारलं फौजला ।
 तर फौज येईल कामाला । असा विचार मनांत होता चालला । तंवा इकडं
 पूर्व देशाला । एक मोठा प्रकार घडून आला । जपान्यांनीं युद्धाचा वणवा
 होता पेटवला ॥ जावा-सुमात्रा-सिंगापूर-सयाम-ब्रह्मदेश असा सारा देश हां
 हां म्हणता त्यांनीं सर केला ॥ जी ॥ अन् हज्जारों हिंदी शिपायाला । त्यांनीं
 कैद केलं त्यावेळा ॥ ७०००० हिंदी वीराला कैद केलं होतं त्या काळा ॥
 सुभाषचंद्रांनीं इकडं युरोपांत विचार केला कीं आपण जावं आतां सिंगा-
 पुरला । तिथून हिंदुस्थान सोडवायला । फौज घेऊन सोपं जाण्याला ।
 असं म्हणून १९४३सालाला सुभाषचंद्र आले सिंगापूरला । तिथं स्थापलं
 आज्ञाद हिंद सरकारला । अन् १४ आक्टोबर १९४३ ला ब्रिटन अन्
 अमेरिका-या देशांच्या विरुद्ध-युद्धाचा पुकारा त्यांनीं केला ॥ जी ॥ आज्ञाद
 हिंद सेनेनं मुकाबला सुरू केला ॥ जी ॥ १८ मार्च १९४४ सालाला ।

आज्ञाद हिंद सैन्यांनं-मोराई, कोहिमा वगैरे ठाणीं जिंकून इंफाल्ला वेढा त्यांनीं दिला। तिथं पराक्रम त्यांनीं केला। पण दारूगोळा सारा संपला। तंवा माघार घ्यावी लागली फौजेला। जपान्यांचा पाडाव जंवा झाला। तंवा पुढचा विचार करायला। ता. १७ ऑगस्ट १९४९ सालाला। (सुभाषचंद्र सिंगापुराहून चालले टोकियोला) ॥ जी ॥ विमानाचा प्रवास तो झाला। सायगांवहून बँकॉकला जायला। विमानानं नेता चालला। कर्नल हबीबउर रहेमान होते संगें त्यावेळां। १८ ऑगस्टला। इंडोचायनांत ताइवेनमधें ताइहोक्कू येथें जरा विश्रांतिचा काळ लाभला। मग दुपारी २ च्या ठोक्याला। पुढील प्रवास पुन्हां सुरू झाला। आभाळांत विमान फिरू लागलं होतं गरगरा ॥ जी ॥ पण दोन तीन मिनिटांतच प्रकार काय झाला। त्या विमानांनं एकाएकी स्फोट झाला। तंवा विमानाचा पंखा एक ताडनं मोडून गेला ॥ जी ॥ विमान धाडनं आलं धरणीला। पेट्रोलची टाकी फुटली अन् सारे जण पेट्रोलनें भिजले पूर्ण त्यावेळा ॥ जी ॥ त्यांतच तंवा विमानानं पेट घेतला। नेताजी सुभाष विमानानं वाहेर आले पण कपड्यांनीं पेट घेतला। अन् नेताजी शूर रणवीर भाजूत गेला ॥ जी ॥ लगोल्या उपचार सुरू केला। पण-दैवाचा होता घाला आला। तारीख १८ ऑगस्टला। रात्री ९ च्या सुमाराला। नेताजी सुभाषचंद्रानं देह ठेविला ॥ जी ॥ असा वीर शूर रणवीर स्वर्गाला गेला! ॥ कुणी म्हणति सुभाषचंद्र अजून दिसतील डोळ्याला ॥ या लोकां अजून संचार त्यांचा चालला ॥ अशा मोठ्या योगिराजाला। यमराज कसा नेईल सांगा आम्हांला ॥ आणि हें जर खरं असेल-अन् जर सुभाष दिसतील तर आनंदी आनंद होईल हिंदभूमिला ॥ असं खरं ठरो-प्रार्थना ईशचरणाला। पांडुरंग शाहीर मी गातो त्यांच्या कवनाला ॥ जी ॥ ८ ॥

नेताजी की जय! जयहिंद!

रचना-२३-१-४६.

नेताजी सुभाषचंद्र बोस

यांचा

पोवाडा (भाग २ रा) : २३ :

आज्ञाद हिंद सैनिक करुनि तय्यार। जय हिंद मंत्र देऊन रणा-गणावर। ज्यानं अजब कार्य असं केलं भूतलावर। तो सुभाषचंद्र झुंजारि। करा जयकार। पांडुरंग त्याचा झाला शाहीर ॥ ४० ॥

चौक १ ला

डिसेंबरच्या सातव्या तारखेला। १९४१ सालाला। लढाईचा जाळ भडकला पूर्वखंडाला ॥ जी ॥ जपानानं मलायावर केला जोराचा हल्ला ॥ जी ॥ सिंगापुरचा अभेद्य असा किड्डा। जपान्यांनीं आठ दिवसांतच चोलागोळा केला (१९-२-४२) ॥ जी ॥ असं वाटलं होतं इंद्रजाला। की सिंगापूर अभेद्य तट झाला। जरि साक्षात् कळिकाळ आला। तरी सिंगापूर रडवील त्याला। पण जपान्यांनीं हां हां म्हणतांना किड्डा सर केला ॥ जी ॥ जोहोरातनं पाण्याचा पुरवठा सिंगापुराला ॥ जी ॥ जपान्यांनीं हल्ला चढविला अन् तो पाण्याचा सांठाच फोडून काढला। तंवा जसं पिकलं फळ यात्रं हाताला। तसा सिंगापुरचा किड्डा आपोआप आला हाताला ॥ जी ॥ सिंगापुरला हिंदी लोक कैक होते त्या वेळा ॥ जी ॥ तंवा मेजर फुजीवारा बोलला हिंदी लोकांला। (ता. १७-२-४२)। “हिंदी भाई हो, ही आज सोन्याची संधि

आली तुम्हांला ॥ जी ॥ स्वातंत्र्य हिंदुस्थानाचं पूर्ण मिळवायला ॥ जी ॥ आतांच जर उठाव तुम्ही केला । तर आम्हीं देऊं मदत तुम्हांला ” ॥ हिंदी लोकांनीं विचार जरा केला । अन् बोलविली एक मोठी सभा त्यांनीं त्या स्थळा ॥ रास बिहारी बोस अध्यक्षपद सजवायला ॥ जी ॥ ॥ चाल ॥ सदिच्छा मंडळ स्थापून । सभेचें झालें विसर्जन ॥ जी ॥ पुन्हां २८ मार्च १९४२ ला ॥ दुसरी परिषद भरली टोकियोला । त्यांत हिंदी स्वराज्य संघ स्थापण्याचा ठराव त्यांनीं केला ॥ जी ॥ आझाद हिंद फौज स्थापण्याचा ठरावही झाला ॥ जी ॥ संघाच्या शाखा भराभरा वाढूं लागल्या । १० मे १९४२ च्या सुमाराला । ९९००० सभासद झाले स्वराज्यसंघाला ॥ जी ॥ १ मे १९४२ ला । मंडाले शहर जपान्यांच्या लागलं हाताला ॥ जी ॥ तंवा मे च्या १९ तारखेला । बँकॉकला हिंदी लोक जमला । आठ दिवस सारखा खल झाला । जावा, सुमात्रा, इंडोचायना, ब्रिनिओ, मांचुको, हाँगकाँग, ब्रह्मदेश, मलाया-जपान-या साऱ्या देशांतुन होता हिंदी जन आला ॥ जी ॥ त्यांनीं आझाद फौज स्थापण्याचा नक्की वेत केला ॥ जी ॥ १ ॥

चौक २ रा

९ ऑगस्ट १९४२ ला । ‘चले जाव’चा ठराव केला । करा किवा मरा असा आदेश महात्म्यानं हिंद राष्ट्राला दिला ॥ जी ॥ सरकारानं तंवा पकडलं साऱ्या पुढाऱ्याला । तंवा क्रान्तीचा वणवा भडकला । सारा हिंद क्रान्तीज्वालांनीं धडधडून गेला ॥ जी ॥ हज्जारोना डांबलं तुरुंगांत जागोजागेला ॥ जी ॥ “पुढारी काय सांगतील, त्याची वाट पाहूं नका या वेळा ”-असा आदेश गांधीजींनीं दिला । लोकांनीं सुचेळ तसा सारा यत्न सुरू केला ॥ जी ॥ सरकारनं गोळीबार केला जागोजागेला । हज्जारो मरुनिया गेला । चळवळ टाकली दडपून त्यांनीं त्या

वेळा ॥ जी ॥ पण तिकडं सिंगापुरला । आझाद हिंद फौजेचा ठराव होता झाला ॥ कर्नल मोहनसिंग सेनापति मला । पण मोहनसिंगाचा संशय जपान्याला आला । म्हणून त्यांनीं अटक केली सिंगाला । पुढं काय होणार कळलं नाही कोणाला ॥ जी ॥ तंवा पहिली आझाद फौज बरखास्त केली त्या वेळा ॥ असा तिकडं प्रकार होता झाला । पण १८ जून १९४३ ला । सुभाषचंद्र सुखरूप पोचले टोकियोला । बर्लिन-हून पाणीबुडी गेली घेऊन वीराला ॥ जी ॥ सर्वाना आनंद झाला । तंवा सुभाषांनीं वृत्तपत्रांना संदेश दिला । कीं “गेल्या महायुद्धांत त्रिटिशांनीं चांगलं ठकवलं आम्हांला ॥ पण आतां हिंद जागा आहे झाला । आतां आम्हीं फसणार नाही या वेळा । आतां वीस वर्षांचा काळ लोटला । पण आज सोन्याचा संधिकाळ लाभला ॥ जी ॥ हा जर काळ फुकट दवडला । तर पुन्हां शेंकडों वर्ष दास्य नशिवाला । त्रिटिशांनीं हिंदभूमीचा नाश फार केला ॥ जी ॥ दारिद्र्य लागलं नशिवाला । म्हणून आम्हीं आतां निश्चय आहे केला । कीं रक्ताचं मोल देऊन करूं यज्ञाला ॥ जी ॥ शत्रुच्या तलवारीस भिडवूं शक्य या वेळा ” ॥ जी ॥ २१ जून १९४३ ला । रेडियोनं सुभाषबाबू बोलले हिंद लोकांला ॥ जी ॥ कीं “व्हा सज्ज मोठ्या त्यागाला ” । स्वातंत्र्यवेळ रक्ताच्या तळ्यावर चढला ॥ जी ॥ २ ॥

चौक ३ रा

२ जुलै १९४३ ला । सुभाषचंद्र सिंगापुरांत गेले आनंद झाला ॥ जी ॥ सुभाषांचं दर्शन घेण्याला । पुरुष स्त्रिया मुलं-सारीं झाडून गेलीं स्वागताला ॥ हिंदी, मलायी, चिनी, जपानी-अशा लोकांचा समुदाय झाला ॥ तंवा एकजण त्यांना म्हणाला । “सुभाषबाबू ! तुमच्या कार्याचा आदर आहे मला । पण हे जपानी फसवत नसतील ना तुम्हांला ? ” ।

तंवा सुभाषचंद्र त्यांना बोलला ॥ “मेरे भाई, प्रश्न छान केलास पण निदान न फसला जाईन इतपत मेंदू असेल सुभाषाला । असं नाहीं कां वाटत तुम्हांला ! ॥ आपण जर घेतलं योग्य काळजीला । तर कोण फसवतील आपणाला ? ” । असो ! पुढं काय प्रकार झाला । हिंद स्वातंत्र्य संघाचे-सुभाषचंद्र झाले अध्यक्ष कार्य करण्याला ॥ ९ जुलै १९४३ ला । लष्करी मेळा होता जमला । जनरल टोजो होता हजर राहिला । तंवा सुभाषचंद्र बोलले लष्कराला । “वांधव हो ! एका या बोला । आजचा दिवस अभिमानाचा झाला । आझाद सैन्य झालें तयार असं समजुं द्या आज जगाला । अन् तो जाहीर करण्याचा मान आज प्रथम मला मिळाला । म्हणून आनंद होतो फार मला । या सिंगापुरच्या मैदानाला । आझाद फौजही जमली युद्ध करण्याला ॥ व्हा तयार प्राण देण्याला । तोडा पाश हिंदभूमीचे मान तुम्हांला ॥ बंधुनो, एका या बोला । चलो दिल्ली हा घोष यापुढं बोला । आपल्यांतला जिवंत कोण राहील हें सांगणं कठिण या वेळा । पण स्यांची चिंता नाहीं आपणाला । आम्ही विजयी होऊं-अन् दिल्लीच्या लाल किल्ल्याला । हा झेंडा जेव्हां लावूं-अन् करूं विजयकवायतीला । तेव्हां तोच सोन्याचा दिवस होईल आम्हांला ॥ जी ॥ ईश्वर आशीर्वाद देवो आमच्या कार्याला ” ॥ असं बोलणं सुभाषचंद्राचं भिडलं हृदयाला ॥ जी ॥ जनरल टोजोनं सलामी दिली आझाद फौजेला । सुभाषचंद्र होते टोजो । जवळ उभे त्या वेळा ॥ जी ॥ दीड तास कवायत झाली, भरतं हृदयाला ॥ जी ॥ ३ ॥

चौक ४ था

२९ ऑगस्ट १९४३ ला । सुभाषचंद्र आझाद फौजेला । सर सेनापति म्हणून झाले लढा करण्याला ॥ जी ॥ पुढं २१ आक्टोबर

१९४३ ला । आझाद हिंद सरकार स्थापलं त्या वेळा ॥ जी ॥ तंवा हज्जारों लोक सभेला । त्यांत सुभाष सिंह गर्जला । “भाईनो ! एका माझ्या बोला । आजचा दिवस सोन्याचा झाला । आझाद हिंद सरकार स्थापलं या वेळा ॥ जी ॥ हें सरकार करील स्वतंत्र हिंदभूमीला ॥ जी ॥ या सरकारशीं एकनिष्ठ राहण्याला । आतां मी शपथ घेतों या वेळा । “ईश्वराला ठेवून साक्षीला । या पवित्र घेतों शपथेला । कीं हिंदुस्थान स्वतंत्र करण्याला । हा सुभाष जिवन्त जोंवर राहिला । तंवर स्वातंत्र्य-लढा चालवील एका या बोला ॥ जी ॥ चाल ॥ हिंदुस्थानचा सेवक राहीन । हिंद जनांची काळजी वाहीन ॥ जी ॥ रक्ताचे बिंदु सांडीन । पर कच कधीं न खाईन ” ॥ जी ॥ सुभाषचंद्र बोलती त्या वेळा । सारा लोक चित्रासारखा होता स्तब्ध राहिला ॥ जी ॥ पुढां लागले सुभाष बोलयाला । “बंधुनो ! एका या बोला । या तिरंगी झेंड्याखालीं व्हावं आतां तुम्ही गोळा ॥ जी ॥ सैन्यांत सामील होऊन चालवा युद्धाला ॥ जी ॥ जय हिंद शब्द उच्चारु एकमेकांला ॥ जी ॥ धन-दौलत सारी द्यात्री युद्धकार्याला ॥ जी ॥ असं बोलले सुभाषचंद्र तेव्हां साऱ्या लोकांला । मग प्रधान मंडळ आलं शपथ घेण्याला । त्यांचीं नांवं सांगतों आपणाला ॥ सुभाषचंद्र मुख्य राज्याला । कॅ. मिसेस लक्ष्मी स्त्रीशाखेला । एम्. ए. अथर वृत्तप्रसाराला । ए. सी. चतर्जी जमाबंदीला । अशीझ अहमद, एन्. एस्. भगत, कर्नल जगन्नाथराव भोसले, गुलझारसिंग, कियानी, लोकनाथन्, इ हसन कादीर, कर्नल शहानवाज-हे सारे लष्कराचे प्रतिनिधि साहाय्याला ॥ जी ॥ ए. एम्. सहाय चिटणीशीला । गानविहारी बोस प्रमुख सल्ल्याला । ए. एन्. सरकार कायदेखात्याला । करीम गनी, देवनाथ दास, डी. एम्. खान, ए. एल्लापा, जे थिबी, सरदार ईशरसिंग हे सारे सल्ला देण्याला ॥ चाल ॥ आझाद हिंद सरकार झालें स्थापन । नेताजी सुभाषचंद्रांनीं केलें भाषण । तो समारंभ पाहून । हज्जारों लोकांचे झाले तृप्त नयन ॥ जी ॥ ४ ॥

चौक ५ वा

२२ आक्टोबर १९४३ ला। झांशीच्या राणीचा जन्मदिवस तो झाला ॥ जी ॥ झांशी राणी रेजिमेंट झाली सुरू त्या दिवसाला ॥ जी ॥ महिलांनी रक्त काढून घेतलं शपथेला ॥ जी ॥ नेताजी बोले सर्वाला “ बहिणीनो ! धन्य तुम्ही झाला। असा दिवस मागून मिळणार नाही तुम्हांला ॥ जी ॥ झांशी राणी पथक उभारलं आज या स्थळा ॥ जी ॥ झांशीच्या राणीनं संग्राम जंवा सुरू केला ॥ तंवा वीस वर्षं वय होतं तिला। अन् जंवा पडली धारातीर्थाला। तंवा बावीस वर्षांची होती शूर ती अबला ॥ जी ॥ आज हिंदुस्थान देशाला। हज्जारो झांशीच्या राणी हव्यात आम्हांला ॥ अन् आज बघून या देखाव्याला। माझं हृदय आलं भरभरून आतां या वेळा ॥ जी ॥ असो पुढं काय प्रकार झाला। २५ आक्टोबर १९४३ ला। ब्रिटन-अमेरिकेविरुद्ध आझाद सरकारनं युद्धाचा पुकारा केला ॥ “ चलो दिल्ली ” असा आदेश सैन्याला दिला। पण पैशाविना चालणार कसं बोला ?। सुभाषबाबूंनी पैशाचं नांव काढतांच ॥ दोन कोटि रुपये जमले एकाच दिवसाला ॥ अंदमान निकोबार बेटे-जनरल टोजोनं दिली आझाद सरकाराला। शहीद नांव दिलं अंदमानाला। अन् स्वराज्य नांव निकोबाराला। अंदमानांत कितिक वीरांचा छळ होता झाला ॥ तींच बेटे आलीं हाताला। हा चांगल्याच शुभशकुन झाला। १९४३ च्या डिसेंबरला। नेताजी सुभाषचंद्र गेले शहीद बेटाला। अन् पोर्ट ब्लेअरवर तिरंगी झंडा फडकविला ! ॥ तो दिवस धन्य धन्य झाला ॥ जी ॥ ५ ॥

चौक ६ वा

पैशाची तंगी पडलेली मोठी पाहून। सुभाषांनी हृदय पिळून केलं भाषण। “ भाई हो ! कसं चालणार पैशावांचून। शिपायांनी केलं

रक्तदान। आतां तुम्ही द्यावं सर्वस्व उदार होऊन ॥ जी ॥ चाल ॥ हे शब्द भिडले नेत्याचे खोल हृदयाला ॥ जी ॥ गोरगरीब देती सर्वस्व राष्ट्रकार्याला ॥ खिशांतील पैसा पैसा त्यांनी काढून दिला ॥ धोबी, न्हावी, दुकानदार, गवळी देती द्रव्याला ॥ पाण्याचा ओघ तसा ओघ पैशाचा झाला ॥ एकदां काय प्रकार हो झाला। सुभाषांना घातला होता हार सभेच्या वेळा ॥ इतक्यांत कल्पना एक सुचली मनाला। कीं हार टिळाव करावा त्या वेळा। “ तंवा सुभाषांनी पुकारलं सभेला। हा हार विकत कोण घेतंय बोला ?। जो पैसा येईल तो जाईल फौज फंडाला ॥ एका तरुण पंजाबीनं एक लाख रुपयांचा बोल केला। मग कुणी दीड लाख, चार लाख, सव्वाचार लाख, चढाओढ चालली त्या वेळा। तंवा तो पंजाबी तरुण उतावीळ झाला। अन् ‘ पांच लाख ’ एकदम ओरडला। पण कुणी सात लाखांचा आंकडा जाहीर केला ॥ तंवा हा पंजाबी तरुण कासाविस झाला। त्याला वाटलं “ आपण आता किती आंकडा बोलावा म्हणजे तो हार मिळेल आपणाला ? ॥ इतक्यांत एक उपाय सुचला त्याला। चटकन् तो सुभाषचंद्राजवळ गेला। अन् “ मी माझी सर्व दौलत दिली ” असा घोष त्यानं केला। तंवा सुभाषांनी आनंदानं धरलं त्याला। अन् बोलले शूर वीराला। ‘ शाबास धन्य आहेस तूं। हा हार आतां तुझाच झाला। आमची फौज विजयी होईल तेव्हां तो विजय तुझाच झाला ॥ ’ तरुणानं घेतलं हाराला। अन् तो हार लावला डोक्याला। मग त्यानं छातीवर ठेवला। अन् तो तरुण बोद्धे लागला। “ ऐहिक पाश माझा सारा तटातट तुटला ॥ आतां माझे प्राण अर्पण राष्ट्रसेवेला ॥ ” एक मुस्लिम कोट्याधीश होता। त्यानं आपलं सर्वस्व जडजवाहीर, इस्टेट, वगैरे सर्व एक कोटि रुपयांचे एकदम दिले युद्ध-कार्याला ॥ जी ॥ सेवक-ए-हिंद पदक देउन नेताजींनी दानशूराचा गौरव केला ॥ अशा कैक लोकांनी मोठा स्वार्थत्याग केला ॥ जी ॥ साऱ्या जातिपंथाचे लोक एकचित्तानं करती साहाय्याला ॥ जी ॥

मुसलमान, ख्रिश्चन, पारशी, हिंदु हे सोरे एकचित्तानं लढती त्या वेळा
॥ जी ॥ एकीचा प्रश्न सुभाषांनीं पार सोडविला ॥ जी ॥ ६ ॥

चौक ७ वा

१९४४ जानेवारी महिन्याला । फौजेनें विनीचे ठाणे नेलें रंगूनल ।
अन् स्वातंत्र्ययुद्धाला त्यांनीं आरंभ केला ॥ जी ॥ फेब्रुवारीच्या चौथ्या
तारखेला । गूर वीर महिला पण चालल्या झुज देण्याला ॥ जी ॥ १८
मार्च १९४४ ला । सरहद्द ओलांडून आझाद फौजेनें हिंदुस्थानच्या हद्दींत
झेंडा रोवला ॥ जी ॥ तंव इंफाळला वेढा त्यांनीं दिला । इकडं ४ जून
१९४४ ला । आझाद हिंदू बँकेची स्थापना केली रंगूनला ॥ जी ॥
तीस कोटि रुपये बँकेचा द्रव्यनिधि झाला ॥ जी ॥ ६ जुलै १९४४ला ।
सुभाष सत्ताह मोठा सुरू झाला । त्यांत सुभाषांनीं प्रार्थना केली
महात्माजीला । “महात्माजी ! आशीर्वाद द्यावे आमच्या कार्याला ॥
देशाला स्वतंत्र करण्याला । याखेरीज दुसरा मार्ग कसला दिसेना मला ॥
म्हणून मी हा मार्ग सुरू केला । जर यांच्यांत अपेश आलं मला । पुन्हा
आसरा तुमच्या चरणाचा द्यावा आम्हांला ” ॥ तिकडं इंफाळच्या
आघाडीवर प्रकार काय होता झाला ॥ जी ॥ ब्रिटिशांनीं जोर फार
केला । जपान्यांचा पराभव झाला । तंवा शरण जाण्याचा बेत त्यांनीं
ठरविला । अन् ३ मे १९४५ ला । आझाद हिंदू फौजेनें ब्रिटिशांच्या
ताब्यांत दिलें रंगून शहराला ॥ जी ॥ पुढं पकडलें आझाद पुढ्यांना
अन् आणून ठेवलें दिल्लीच्या लाल किल्ल्यांत सर्वाला ॥ जी ॥ तंवा
खटला त्यांच्यावर झाला । कॅ. शहानवाज, कॅ. धिलन आणि कॅ. सैगल
यांच्यावर आर्षी खटला भरला । तो खटला हिंदुस्थानांत दुमदुमून गेला ।
तंवा त्या खटल्यांत तिघांच्या जबाब्या काय झाल्या । तं आतां सारं
सांगीन पुढच्या चौकाळा ॥ जी ॥ ७ ॥

चौक ८ वा

७ डिसेंबर १९४९ ला । कॅ. शहानवाज यांनीं जबाब असा लिहून
दिला । “लष्करी किंवा कोणत्याहि कोर्टांत माझा खटला चालावा ।
असा कोणता अपराध मीं केला ? । मायभूमि स्वतंत्र करण्याला । आम्हीं
युद्धाचा मार्ग सुरू केला । आझाद सेनेतला शिपाई मी खरा ॥ जी ॥
जेव्हां मी या सेनेत सामील झालों-तेव्हांच जाळून टाकलं आम्ही
स्वार्थीला । घरदार बंधु माता पिता-असत्या पसारा ॥ जी ॥ हा सारा
सोडून मी चाललों युद्ध करण्याला ॥ जी ॥ प्राणाची पर्वा नाही मला ।
१९४४ सालाला जानेवारीच्या हो महिन्याला । ब्रिटिशांच्या बाजूनें
माझा भाऊ लढणारा । पण, त्याच्याशीही मी मुकाबला केला । अन्
जखमी केलं भावाला । चीन टेकडीच्या बाजूला । मी अन् माझा
पुतण्या-दोन महिने समोरासमोर तळ ठोकून लढलों त्या वेळा ॥ जी ॥
राजा कीं देश-असा प्रश्न माझ्या समोर आला । तेव्हां देशानें खेंचलं
हो मला ॥ चाल ॥ सुभाषचंद्र नेताजी थोर । नमवीन त्यांना मी शीर ॥
सुभाषचंद्र वन्ध आम्हांला । देशप्रेम त्यांच्या हृदयांत वाही झरझरा ॥ जी ॥
मर्यादा नाही त्यागाला । जपान्यांच्या इच्छेला नाही मान त्यांनीं दिला
॥ जी ॥ जपान्यांनीं टांचेखालीं कसं तुडवलं मलायाला । तें मीं पाहिलं
होतं त्या वेळा । असा त्रास होऊं नये भारताला । म्हणून आम्ही शस्त्र
धरण्याचा मनसुबा केला ॥ जी ॥ अन् उभी केली आझादी फौज-नेता
लाभला ॥ जी ॥ जपान्यांनीं सुद्धां जर विश्वासघात असता केला ।
तर त्यांच्याशीही लढण्याचा आम्हीं निश्चय होता केला ॥ जी ॥ अतिपूर्व
भागातील हिंदू लोकांनीं सारी दौलत दिल्ली आझाद सरकाराला ।
कुटुंबेच्या कुटुंबे सामील झालीं त्या वेळा ॥ जी ॥ ब्रिटिशांनीं पिळलं
भारताला । हा विचार सतावीत होता मला । म्हणून ब्रिटिशांच्या
मिठींतून भारताला सोडवायला । मीं जीवनाचा होम सुरू केला ॥

आज्ञाद फौजेनं त्याग भयंकर केला ॥ जी ॥ हाल अपेष्टांचा डोंगर पुढं
उभा झाला । पण आज्ञाद वीर नाहीं डगमगला । सर्वस्व केलं अर्पण
हिंदभूमीला ॥ जी ॥ आम्हीं लढलों सारेजण देश मुक्त करण्याला ॥ जी ॥
आतां आपण वाटेल तें आमचं करा ॥ असा जवाब खणखणीत शूर
वीरानं दिला ॥ जी ॥ धिलन-सैगल-यांनीं सुद्धां जवाब तेजस्वी
दिला ॥ जी ॥ न्यायाधीशांनीं दोषी ठरविलं सर्वांला । पण सर
सेनापतिनीं विवेक जरा केला । अन् सोडून दिलं सर्वांला । आनंदी
आनंद झाला हिंद लोकांला ॥ जी ॥ ८ ॥

चौक ९ वा

सुभाषचंद्रांचं काय जाहलं नक्की कलेना कोणाला ॥ कुणि म्हणतीं
जग सोडून गेले विमान पडलं धरणीला ॥ कुणि म्हणती हा वीर
कुठंतरी असेल, येईल माघारा ॥ हिंदजनांना भेटायला आशा वाटती
जीवाला ॥ जी ॥ खरं काय तें असेल ठाऊक एका श्रीपरमेशाला ।
जगचालका ! विश्वदयाळा ! सुखी ठेव नरवीला ॥ जी ॥ पांडुरंग हा
नत चरणाला, आला गौरव करण्याला । जर्गि दुःखाचा नाश होउं चा,
लाभो वैभव सर्वांला ॥ जी ॥ ९ ॥

नेताजी की जय ! जय हिंद !

जय-हिंद-गीत !

जय हिंद हिंद बोला । स्वातंत्र्यमंत्र झाला ॥ ६० ॥ सेना सुसज्ज
केली । परदास्य तोडण्याला ॥ जयहिंद हाच त्यांचा स्वातंत्र्यमंत्र झाला
॥ १ ॥ निःसंग होउनिया । तोडोनि पाश सारं ॥ सर्वस्व होम केला ।
जय हिंद हिंद बोला ॥ २ ॥ पन्नास हजार सेना ज्यानें तयार

केली ॥ शस्त्राखं घेऊनिया । समरास सज झाली ॥ नमवूनि मान
त्याला । जय हिंद हिंद बोला ॥ ३ ॥ नेता सुभाषचंद्र । आकाशीं
चंद्र जैसा ॥ वंदूनिया तयाला जय हिंद हिंद बोला ! ॥ ४ ॥

भरतवाक्य-भैरवी

आतां बंद करतो पोवाड्याला । मागणं शेवटचं शंकराला । लाभो
स्वातंत्र्य भारताला । भारत एक देह झाला । हिमाचल-सेतु-बंध त्याला ।
सिंधुसागर पश्चिमेला । गंगासागर प्राग्दिशेला । भारत आपला देश झाला ।
लागो हा छंद जनमनाला ॥ ऐकावं देवा ! ॥ १ ॥ रसिकगण जमला
ऐकण्याला । आयुरारोग्य देई त्याला । याच जन्मांत याच डोळा ।
वैभव दिसो भारताला । पांडुरंग करतो प्रार्थनेला ॥ ऐकावं देवा ! ॥ २ ॥

रचना-११-४-१९४६.

